

Eerherstel aan de wijze vrouw die verwerd tot boze heks...

Over de evolutie van het vrouwelijke in mens en samenleving

Annine van der Meer

Het is algemeen bekend dat de geschiedenis is geschreven door de overwinnaars. Bekend is ook dat degenen die in de geschiedschrijving zwart worden gemaakt, vaak de vroegere vijanden zijn. De verliezers worden de underdogs. Je moet door de bovenlaag van de His-Story heen prikken om het verhaal van de verliezers terug te vinden. Je moet het standaardverhaal omkeren. Wanneer ik de types van de boze heks en de slechte stiefmoeder omkeer, vind ik de sterke, wijze vrouw die over sjamanistische vermogens beschikt, vind ik de types van de goede moeder en grootmoeder. Dus achter de zwart magische tovenaressen en boze heksen in 19^e eeuwse opera's en sprookjes, gaan de sterke, wijze vrouwen en heldinnen schuil uit oudere tijden en culturen. En historisch gezien klopt dat.

Van wijze vrouw naar boze heks

Wist je dat -historisch gezien- het archetype van de wijze vrouw voorafgaat aan dat van de boze heks? Er gaat een zeer lange periode van respect voor vrouwen en het vrouwelijke en gelijkwaardigheid tussen geslachten vooraf aan het patriarchaat. Oude en Nieuwe Steentijd kennen *egalitaire* culturen waarin de (wijze) vrouw zeer gerespecteerd is, soms worden deze culturen 'matriarchaten' genoemd in die zin dat hier de stammoeder en haar dochters centraal staan, niet dat zij zouden 'heersen'. Zij gaan vooraf aan het patriarchaat dat zich vanaf 3000 v. Chr., vanaf Brons- en IJzertijd, ontwikkelt. Vanuit een vele millennia lange gelijkwaardigheid tussen geslachten raakt een oorspronkelijk positief vrouwbeeld in een neerwaartse spiraal; het absolute dieptepunt vormt de periode waarin vrouwen vereenzelvigd worden met het absolute kwaad: de satan, hetgeen resulteert in de heksenvervolgingen.

Over gelijkwaardigheid in egalitaire culturen

Het archetype van de 'wijze vrouw' die contact heeft met fijnstoffelijke en niet-stoffelijke werelden, wortelt in het sjamanisme van egalitaire culturen; in deze sjamanistische traditie staan later de vele orakelende en profeterende priesteressen in tal van culturen, wereldwijd. Laten wij teruggaan naar de oudste egalitaire culturen: de jagers verzamelaars en landbouwculturen. Hoewel nieuwe wetenschappelijke inzichten erop wijzen dat in de tijd van jagers-voedselverzamelaars de genderrollen niet zo strikt verdeeld zijn als tot dusver is aangenomen, gaat men er over het algemeen van uit dat vrouwengroepen voedsel verzamelen en mannengroepen jagen. Door dit voedsel verzamelen bouwen vrouwen kennis op van eetbare vruchten, wortels en kruiden en ontwikkelen zij zich tot specialisten in de heelkunde en

kruidengeneeskunde. Tijdens de periodes van de donkere maan waarin de vrouwengroep gezamenlijk menstrueert, sjamaniseren zij de voorouderzielen en andere niet-fysieke energieën. De vroede vrouwen of wijze vrouwen helpen bij het baren. Zij blijven met hun kennis van heilkunde zeer lang onmisbaar voor de gewone mensen, totdat aan het eind van de middeleeuwen de eerste universiteiten kersverse mannelijke artsen afleveren, die de natuurgeneeskunde en het vroedvrouwschap langzaam gaan verdringen.

De eerste boeren zijn boerinnen

De kennis van de plantkunde opgedaan tijdens het prehistorische voedsel verzamelen zet zich voort wanneer vrouwen tijdens de periode die gewoonlijk de 'landbouwrevolutie' genoemd wordt – dit terwijl er meer sprake is van een geleidelijke evolutie -, de eerste tuinen en kleine akkers aanleggen. Vrouwen staan centraal in de grootfamiliehuizen, zij weten hoe zij de Andere Wereld kunnen bereiken, hoe zij met de voorouderzielen contact kunnen leggen die opnieuw willen incarneren, hoe zij met natuurwezens contact kunnen leggen om een gunstige oogst te bewerkstelligen.

Multidimensionale kennis

Vrouwen worden in deze egalitaire culturen niet alleen gerespecteerd om hun biologische, sociale, economische en culturele bijdragen maar ook om hun metafysische kwaliteiten. Men gaat ervan uit de vrouw de geëerde voorouderzielen baart, waardoor wijsheid en kennis in de stam of clan verankerd blijft. De mensen in prehistorische tijd leven in verbinding met de natuur, die geeft en neemt en weer teruggeeft. Zij weten zich opgenomen in een groot web van leven; zij ervaren de verbinding en onderliggende eenheid van de kosmische wereld van de sterren tot aan de kleinste regenworm op aarde.

De val uit het eenheidsbewustzijn

De neerwaartse spiraal waarin respect voor het vrouwelijke zich keert in angst en haat, kent diverse markeringspunten. Het begin valt rond 3000 v. Chr., wanneer de Bronstijd begint. Ingrijpende klimaatsveranderingen veroorzaken op het Euraziatisch continent volksverhuizingen. Culturen die door de migranten overvallen worden, schieten in de verdediging en bewapenen zich in een sneeuwbaaleffect. Nationale staten komen op met aan het hoofd een sterke koning ondersteund door een militante adel, met een sterk leger en met een door ambtenaren ontwikkeld belastingstelsel. Opkomende steden maken een eind aan de relatieve vrijheid van mensen die eerder in kleinere regionale en lokale verbanden leefden: de stadslucht maakt met name vrouwen onvrij. Met de schaalvergroting, nationalisering en

centralisering die wereldwijd om zich heen grijpt, begint het verhaal van de vrouwonderdrukking dat tot aan de dag van vandaag in delen van de wereld voortduurt.

De neerwaartse spiraal

Na 3000 v. Chr. Volgen er nieuwe markeringspunten op de spiraal naar beneden waarin respect voor vrouwen en vrouwelijke kwaliteiten vanuit angst wordt omgezet in onderdrukking. Er is de periode in de 6^e eeuw v. Chr., een tijd die ook wel de As-tijd is genoemd. De mensheid gaat schrijven, vaak met de rechterhand waardoor de rationele linkerhersen helft wordt gestimuleerd; met die linkerhersen helft krijgt het lineaire mannelijke denken in orde en structuur de ruimte. De rechterhersen helft die in verbinding staat met de linkerkant van het lichaam, de vrouwelijke, intuïtieve en verbindende kant die het geheel overziet, baart en vorm geeft in de fysieke wereld, wordt nu als *sinister* (Latijn voor links) en als onheilspellend ervaren. In heilige teksten uit de Joodse traditie worden sjamanistische vermogens die in de Hebreeuwse traditie van Oud-Israël nog altijd in huis- en familiegodsdienst door vrouwen worden beoefend, gedemoniseerd. In de Joodse en christelijke religie krijgt Eva de schuld van de zondeval. In de heilige teksten wordt de vrouw-mannelijke Allerhoogste een man en daarmee begint de heerschappij van de man. Het dieptepunt valt rond 1400 AD; vanaf die tijd worden sommige dochters van Eva als handlangers van de satan gezien. Het is het begin van vier eeuwen heksenvervolging.

Een onbekende oorzaak van de heksenvervolgingen

Rond 1400 is de Europese bevolking ten gevolge van de Zwarte Dood met ongeveer 40% afgenomen. Er moet een zondebok voor alle ellende gezocht worden. Daarnaast moet – in de ogen van kerk en staat – de bevolking zo snel mogelijk toenemen. Over de oorzaken van de heksenvervolging bestaan een twintigtal theorieën, maar wanneer Gunnar Heinsohn dit vanaf 1985 vanuit *demografisch* oogpunt belicht, levert dit een nieuw gezichtspunt op. Tot en met de middeleeuwen wordt vele millennia lang een natuurlijke vorm van geboortebeperking toegepast. Want er moet een evenwicht bestaan tussen de omgeving en de grootte van de stam, clan of grootfamilie. De vrijere seksuele omgangsvormen in de middeleeuwen hangen samen met kennis van natuurlijke anticonceptiva. Het zijn de vroedvrouwen, de natuurgenezers en kruidenvrouwen die over deze kennis beschikken. Gunnar Heinsohn rekende uit dat de volkenmoord op de heksen naar schatting aan 100.000 personen het leven heeft gekost, waarvan 80 tot 85% vrouw. De schattingen lopen uiteen van een of enkele honderd duizenden slachtoffers tot – volgens de Amerikaanse auteur Barbara Walker- 9 miljoen. In Nederland zou het om 250 geregistreerde slachtoffers gaan, net als elders voornamelijk vrouwen. De

grondoorzaak ligt naar mijn idee in het willen verdringen van de intuïtieve en sjamanistische vermogens van het vrouwelijke- of yin-principe.

Vroed- en kruidenvrouwen zijn de eerste slachtoffers

T.R. Forbes heeft aangegeven dat de heksenjacht zich in de meeste gevallen het *eerste* richt op de vroedvrouwen met kennis van anticonceptiva. In *De Heksenhamer* uit 1485-86 wordt uitgegaan van de natuurlijke *plicht* tot voortplanting. Hierin wordt *voor het eerst* de zevenvoudige hekserij genoemd die rechtstreeks te maken heeft met de relatie tussen vroedvrouwen en geboortebeperving: een van de beschuldigingen is dat zij vroeggeboorten (abortus) bewerkstelligen; een ander luidt dat zij de mannelijke vruchtbaarheid remmen en weer een ander dat zij lichaamsdelen verwijderen die de liefdesdaad vruchtbaar maken (sterilisatie, castratie). Wanneer tussen 1450 en 1700 mét de vervolgte vroedvrouwen de kennis omtrent natuurlijke vormen van geboortebeperving verdwijnt, stijgt het geboortecijfer explosief. En dat is precies de bedoeling van kerk en staat. Er zou dus een pragmatische reden zijn achter alle religieuze retoriek omtrent zwart magische vrouwen die een pact met de duivel sluiten... Dat neemt niet weg dat vanaf 3000 v. Chr. zich een cascadeachtige waterval van vrouwenhaat de diepe duisternis instort. Het jaar 1400 vormt een nieuw dieptepunt. Dan krijgen allerlei positieve aanduidingen voor vroede- of wijze vrouwen en natuurgenezeressen, een *negatieve* betekenis.

Over de goede witch

Wist je dat het Engelse woord 'witch' voortkomt uit de stam *wik* of *weik* of ronddraaien en dat vandaaruit het Oudengelse *wicce* en het Oudnederlandse woord *wikke* en wichelen zijn ontstaan? Ooit betekende het woord *witch* 'wijze vrouw', de vrouw die met haar staf of stok een ronddraaiende *heilige* handeling verricht en *schept*. Wetenschappelijk onderzoek toont aan dat allerlei positieve benamingen voor de *witch* vanaf 1400 een negatieve betekenis krijgen. Dan pas wordt de goede *witch*, *wicked* en dan pas verwordt *werth* of 'scheppen' en ronddraaien tot *weird*. Ook is in het woord *witch* het woord *weid* of *vid* of 'weten' en 'zien' vervat. Vergelijk het woord *veda* in India en de Germaanse profetes de *Veleda*. Vóór 1400 is de *witch* iemand die met kruiden geneest; soms voorspelt zij, soms is zij een zienares, een profetes.

Over de goede heks

In de Nederlanden ontstaat het woord *hagetisse* of zij die de haag, de grens tussen twee werelden overgaat; zij die reist tussen twee werelden, de dagelijkse en de bovennatuurlijke. *Haagtesse* wordt verkleind tot *hesse* en *hezze* en hieruit ontstaat ons woord *hexe* of *heks*. Hoe goed is het om te weten dat achter ons woord *heks* dus oorspronkelijk een 'wijze vrouw' met

multidimensionale kennis schuilgaat. Hoe goed is het om te weten dat achter de 'boze heks' en de 'slechte stiefmoeder' en het onwetende domme meisje uit het 19^e eeuwse sprookje, heldinnen schuilgaan uit een oudere periode; in gepatriarchaliseerde (heilige) teksten zijn zij zwart gemaakt en tot verliezers en underdogs gedegradeerd.

De slimme vrouw van nu

De slimme vrouw van nu is zo wijs om door de patriarchale geschiedschrijving heen te prikken en haar oudere verleden te kennen. Ze weet dat er egalitaire culturen bekend zijn en nog steeds inheemse culturen bestaan waarin ieder mag zijn zoals hij/zij is en gerespecteerd, waar men zich op het spectrum van genderidentiteit thuis voelt. Het zijn culturen waarin kinderen empathie en vreedzaam gedrag aangeleerd wordt, waarin het uitvechten van conflicten met wapens als contraproductief gezien wordt, waarin oude mensen geëerd worden. Waarin vrouwen en mannen gelijkwaardig zijn.

De sterke vrouwen van de toekomst

Laten wij het woord *witch* weer leren gebruiken in de oorspronkelijke betekenis en nieuwe en gezonde mogelijkheden *scheppen*. Laten we een Nieuwe Tijd co-creëren waarin mannelijke én vrouwelijke waarden als yang en yin met elkaar in balans zijn. Dan komen menselijke waarden voorop te staan. Laten wij op een dieper en zelfs kwantumfysisch niveau begrijpen waarom vroeger jonge dochters, moeders en grootmoeders konden communiceren met de Andere Wereld, een wereld waarin de heldinnen uit volksverhalen praten met energieën van bomen, planten en bloemen. Laten wij deze symbolische taal in 21e eeuwse multidimensionale zin leren interpreteren. Laten in die zin alle vrouwen én mannen hun intuïtieve vrouwelijke kant activeren en goede heksen en tovenaars worden, die met hun scheppende toverstaf de onttoverde wereld samen hertoveren in een nieuwe tijd van vrede, verbinding en ware menselijkheid.

Bio: Dr. Annine van der Meer is historicus, theoloog en symbooldeskundige. Zij schreef een aantal twintigtal boeken – ook in Engels, Duits en Frans – over de verborgen geschiedenis van het vrouwelijke en de vrouwen én hun vergeten bijdrage aan evolutie en beschaving. Onder His-Story delft zij Her-Story op ten einde Our-Story te schrijven. Haar werk omvat het gehele terrein van vrouwenstudies, met accent op spirituele vrouwenstudies, godinstudies en oude en moderne egalitaire samenlevingen van vrede, soms matriarchaten genoemd. Meer info op haar website: www.anninevandermeer.nl en over haar boeken op www.pansophia.press.nl en www.sprookjesvoormensenvannu.nl

Verantwoording: De achtergrondinformatie bij dit artikel vind je in Annine's boek *Vrouw Holle en de verborgen wijsheid in sprookjes. Nu naar een vrouwelijke wereldvisie* uit 2017. Op basis hiervan schreef zij twee sprookjesboeken voor mensen van nu; het zijn hervertellingen van diverse Grimmsprookjes, terugvertaald naar een vrouwvriendelijk en sjamanistisch oerverleden. In *Vrouw Holle en de verborgen wijsheid in sprookjes* tref je onder meer verwijzingen aan naar het omvangrijke werk van de Duitse dr. Heide Göttner-Abendroth, die de

grondslag legde voor de moderne matriarchaatstudie en naar de Amerikaanse geleerde Max Dashu die in 1970 *The Surpressed Histories Archives* oprichtte en in 2016 het belangrijke boek uitgaf: *Witches and Pagans. Women in European Folk Religion, 700-1100*, Velea Press, 2016.